

Uittreksel uit The American Conservative

Het American Ideas Institute is een non-profit, onpartijdige 501(c)(3)-organisatie gevestigd in Washington, D.C.

King Hochschilds hoax

Een absurd misleidend boek over de rubberproductie in Congo kan beter worden omschreven als historische fictie.

Te vinden in het mei/juni 2023 nummer
(Foto door Jonathan Raa/NurPhoto via Getty Images)

Bruce Gilley

17 april 2023 12:00 uur

De afgelopen 25 jaar is het beeld dat men in het Westen van Congo heeft nauw verbonden met het boek **King Leopold's Ghost** uit 1998 van de Amerikaanse journalist **Adam Hochschild**. Het boek wordt veel gebruikt op middelbare scholen en hogescholen en staat regelmatig bovenaan de bestsellerlijsten op het gebied van koloniale, Afrikaanse en westerse geschiedenis. Hochschild is een soort koning van Congo geworden, of in ieder geval van de geschiedenis ervan. Het boek wordt door gerenommeerde wetenschappers reflexmatig in hun voetnoten aangehaald wanneer ze willen beweren dat het “*algemeen bekend*” en “*buiten kijf*” staat dat sinistere mannen in Europa meer dan een eeuw geleden grote schade hebben aangericht in Afrika. Elke discussie over Congo, of over het Europese kolonialisme in het algemeen, begint steevast met de vraag: “Heb je King Leopold's Ghost gelezen?”

Ik heb het gelezen. En ik kan verklaren dat het een enorme hoax is, vol met verdraaiingen en fouten, zowel talrijk als ernstig, waarvan ik er een paar in dit korte essay zal toelichten. Som-

mige mensen zouden “King Hochschild's Hoax”, zoals we het zouden kunnen noemen, kunnen zien als een empowerende fabel voor moderne Afrikanen ten koste van de blanke man. Maar de verlamdende effecten ervan op Afrika, en op Congo in het bijzonder, maken dat het tegenovergestelde eerder het geval is. Het is een harteloze en nalatige chicotte (nijlpaardzweep) die op de ruggen van alle zwarte Afrikanen wordt geslagen, narcistische schuldporno voor blanke liberalen ten koste van de Afrikanen. De Congolese advocaat Marcel Yabili noemt het “de grootste verval-sing in de moderne geschiedenis”, een soort compliment, denk ik.

Hochschild's boek is een geschiedenis van het privé-domein van de Belgische koning Leopold II in het stroomgebied van de Congo, dat in 1885 werd gesticht en vervolgens in 1908 aan de Belgische regering werd overgedragen. Het boek wisselt tussen duivelse verslagen over Léopold en hagiografische verslagen over drie van zijn critici: de Britse campagnevoerder E.D. Morel, de Britse diplomaat Roger Casement en de zwarte Amerikaanse missionaris William Henry Sheppard. De vertelstijl is duister en samenzweerderig, vanaf de eerste plannen voor het domein tot de uiteindelijke ontbinding ervan. Hochschild's doel is om het verhaal te verheffen tot een van de grootste wandaden die het Westen ooit tegen de rest van de wereld heeft begaan.

Er zijn twee documentairefilms gemaakt over Hochschild's fabel, beide een aanfluiting van zowel de kunst als de feiten. Maar het ergste moet nog komen. Een gedramatiseerde Hollywood-versie van de Amerikaanse regisseurs Ben Affleck en Martin Scorsese, in coproductie met zanger en activist Harry Belafonte, is sinds 2019 in ontwikkeling. De geschiedenis van Congo heeft misschien één klap uit Californië overleefd (Hochschild deed zijn onderzoek volledig in bibliotheken in die staat en geeft les aan Berkeley). Maar zodra Hollywood zich met de zaak gaat bemoeien, zal geschiedenis als zodanig onmogelijk worden. Laten we, voordat dat gebeurt, de zaken rechtzetten en een einde maken aan deze meest kwaadaardige vorm van imperiale plundering.

De eerste en grootste misleiding in King Leopold's Ghost is de poging om Léopold's “État indépendant du Congo” of EIC (lang verkeerd vertaald als de Vrijstaat Congo) gelijk te stellen aan westers kolonialisme. De EIC was echter een kortetermijnoplossing voor het ontbreken van een koloniaal bestuur in het stroomgebied van de Congo. De afspraak was simpel: Leopold zou het gebied openstellen voor handel en een einde maken aan de endemische Arabische slavenimperiums en Afrikaanse stammenoorlogen. In ruil daarvoor hoopte hij het Belgische volk roem te bezorgen door te doen wat geen enkele andere Europese heerser durfde (een op de drie Europeanen die naar Congo reisden, stierf, meestal door ziekte).

De EIC had niets te maken met de Belgische regering. Voor zover er in sommige delen van zijn domein sprake was van beperkt misbruik en wanbestuur (zie hieronder), was dit een direct gevolg van het feit dat het niet onder controle stond van een Europese staat. Zoals Morel benadrukte (niet geciteerd door Hochschild): “Laten we afzien van het verwijzen naar Congo als een Belgische kolonie, laten we vermijden om te schrijven over ‘Belgisch wanbestuur’.”

In een patroon van verkeerde voorstelling van zaken dat zich ook bij andere kwesties herhaalt, vermeldt Hochschild eerst dit ongemakkelijke feit en zegt hij vervolgens het tegenovergestelde in de rest van het boek. Het leengoed “werd op geen enkele manier gedeeld met de Belgische regering”, die “geen wettelijke autoriteit had over [Léopold] als heerser van Congo”, waar-schuwt hij de lezers. Toch bevat het boek niet alleen in de ondertitel, maar ook doorheen het hele boek voortdurend laster tegen het Europese kolonialisme. Het boek toont “koloniale wreedheid” en “het onrecht van koloniaal bestuur” als “logisch gevolg van het idee van kolonialisme zelf”.

Deze verdraaiing is niet louter een technische kwestie. Het is veeleer de centrale leugen van King Leopold's Ghost. De freelance EIC had op zijn hoogtepunt slechts 1.500 administratieve ambtenaren en ongeveer 19.000 politieagenten en soldaten voor een gebied dat een derde van de oppervlakte van de Verenigde Staten besloeg. Daardoor had het vrijwel geen controle over de meeste gebieden, die in handen waren van Arabische slavenhandelaren en Afrikaanse krijgsheeren, of van inheemse soldaten die nominaal in dienst waren van Belgische concessiebedrijven zonder een blanke man in de wijde omtrek. Hochschild's beschrijving van de EIC als “totalitair” is

bizar, net als zijn bewering dat Léopold een “controlekader ... over zijn enorme rijk” uitoefende. Was dat maar waar.

Daarom pleitten Congolese hervormers zoals Morel, tot grote ergernis van Hochschild, voor Duitse of Britse kolonisatie van het gebied. Morels visie, aldus Hochschild, die ex cathedra spreekt vanuit het heilige centrum van het moderne Californië, “lijkt ons vandaag de dag verrassend” en behoorde tot zijn ‘fouten’ en “politieke beperkingen”. Het tegendeel is waar. Op het moment dat de Belgen in 1908 Congo koloniseerden, werd op alle fronten een wonderbaarlijke verbetering geconstateerd. In een poging het kolonialisme te ontcrachten, laat Hochschild's boek juist het tegenovergestelde zien. Dit is de eerste en grootste leugen die ten grondslag ligt aan King Leopold's Ghost.

De tweede, maar meer zichtbare onwaarheid is de bewering dat EIC-functionarissen gedurende 23 jaar in het hele gebied gewelddadige acties hebben gesteund, zoals het afhakken van handen om de inheemse bevolking te dwingen rubber te verzamelen, waardoor miljoenen mensen omkwamen in een gruwel die rechtstreeks vergeleken kan worden met de Holocaust. Er zijn hier ongeveer een dozijn kleine bedrogjes, die als Russische nestpoppetjes in elkaar zijn verweven.

Dit zijn de feiten. In 1891, zes jaar na de start van de poging om de EIC op te richten, stond het hele project op het punt van faillissement. Het zou voor Léopold gemakkelijk zijn geweest om inkomsten te genereren door de invoer van alcohol te sanctioneren, waarop belasting kon worden geheven, of door heffingen te leggen op het aantal hutten in elk dorp, wat beide schadelijk zou zijn geweest voor de inheemse bevolking. Een echt “hebzuchtige” koning, zoals Hochschild hem herhaaldelijk noemt, had veel fiscale mogelijkheden die Léopold niet heeft benut.

In plaats daarvan deed hij wat de meeste andere koloniale regeringen en veel postkoloniale regeringen in Afrika deden: hij legde een arbeidsverplichting op in plaats van belastingen. In een klein deel van het gebied boven de Congo-stroom verklaarde hij een monopolie van de EIC op ‘natuurlijke producten’, waaronder rubber en ivoor, die konden worden geoogst als onderdeel van de arbeidsverplichting om de regering van het gebied te betalen. Van 1896 tot 1904 waren een EIC-bedrijf en twee particuliere bedrijven actief in dit gebied, dat ongeveer 15 procent van het grondgebied besloeg en ongeveer een vijfde van de bevolking huisvestte. De inkomsten uit rubber reddden de EIC tijdelijk, maar alleen totdat de rubberprijzen instortten. Toch betekende het voortbestaan van de EIC ook het voortbestaan van haar levensreddende interventies tegen ziekte, stammenoorlogen, slavernij en bittere armoede, die de regio sinds mensenheugenis teisterden.

De rubberquota die aan de inheemse bevolking in dit 15 procent van het grondgebied werden opgelegd, werden gehandhaafd door inheemse soldaten die voor de bedrijven of voor de EIC zelf werkten. In veel gebieden kwam het rubber gemakkelijk binnen en bloeiden de inheemse volkeren. Het rubberstation in Irengi stond bijvoorbeeld bekend om zijn uitpuilende voorraadkamers en gastvrije lokale bevolking, waarvan de vrouwen veel tijd besteedden aan het maken van armbanden en waar “niemand ooit een maaltijd overslaat”, aldus EIC-soldaat George Bricusse in zijn memoires. Elders echter, zonder direct toezicht en met grotere moeilijkheden om de quota te halen, gingen sommige inheemse soldaten over tot misbruik om de inzameling af te dwingen. Bricusse maakte ook melding van deze gebieden, vooral waar de lokale bevolking rubberstations had gesaboteerd en vervolgens was gevlucht naar Frans Congo in het noorden. In zeldzame gevallen ontvoerden inheemse soldaten vrouwen of doodden ze mannen om wraak te nemen. Wanneer ze in schermutselingen terechtkwamen, volgden ze soms oude Arabische en Afrikaanse tradities door de handen of voeten van de gesneuvelden af te snijden als trofeeën, of om te laten zien dat de kogels die ze hadden afgevuurd in de strijd waren gebruikt. Hoeveel lokale bewoners er in deze schermutselingen zijn omgekomen, is onduidelijk, maar het aantal bevestigde gevallen zou kunnen oplopen tot ongeveer 10.000, een verschrikkelijk aantal.

De misstanden werden voor het eerst gemeld door een Amerikaanse missionaris in The Times of London in 1895 en leidden al snel tot kritiek van Léopold: “Als er sprake is van deze

misstanden in Congo, moeten we ze stoppen”, waarschuwde hij de functionarissen van de EIC in 1896. “Als ze doorgaan, zal dat het einde van de staat betekenen.” De volgende tien jaar nam de hervorming van de rubberindustrie in Congo een buitensporige hoeveelheid aandacht in beslag in de Britse en Amerikaanse pers en wetgevende instanties, om nog maar te zwijgen van België en de EIC zelf, wat leidde tot de formele Belgische kolonisatie in 1908.

Hochschild neemt dus een zeer beperkt, onbedoeld, onvoorzien en misschien onvermijdelijk probleem van conflicten tussen inheemse volkeren over de rubberoogst en blaast dit op tot een “vergeten holocaust”, om de ondertitel van de Franse editie van zijn boek te citeren. Binnen deze grote uitvinding bevinden zich nog veel meer perfide Russische poppen.

Ten eerste neemt Hochschild, in wat op zijn zachtst gezegd een raadselachtig geval van creatieve redactie kan worden genoemd, de getuigenis van een EIC-officier tegen de rubberoogst en verandert die in een oproep tot rubbergruweldaden. Deze kleine ontwijking vormt een hoeksteen van zijn argument dat het afhakken van handen voor rubber een “bewust beleid” was en “officieel werd goedgekeurd”. De spreker is Charles Lemaire, de eerste commissaris van het district Équateur, wiens memoires worden bewaard aan de Universiteit van Gent. Het oorspronkelijke citaat luidt:

Lors qu'il fut question de caoutchouc, je m'y refusai et écrivis au Gouvernement: "Pour faire du caoutchouc dans le district de l'Équateur, (où nulle préparation n'avait été faite), il faudra couper des mains, des nez et des oreilles, et je ne sache pas que nous ayons chassé les bandits arabes pour nous substituer à eux."

Mijn eigen vertaling zou luiden:

Zodra de rubberkwestie aan de orde kwam, heb ik me er fel tegen verzet en heb ik de regering geschreven: "We zullen handen, neuzen en oren moeten afhakken als we rubber willen verzamelen in het district Équateur (waar geen voorbereidingen waren getroffen). En ik denk niet dat we de Arabische bandieten hebben verdreven om hun plaats in te nemen."

Zoals zelfs de anti-Léopold-historicus Daniel Vangroenweghe opmerkte, was Lemaire, net als de meeste EIC-functionarissen, niet bereid en niet in staat om een systematische rubberoogst na te streven: "Hij had er geen tijd voor en hij begreep dat het zonder het gebruik van geweld niet zou werken." Hochschild bewerkt het citaat echter op creatieve wijze om het tegenovergestelde te zeggen:

Zodra het om rubber ging, schreef ik aan de regering: "Om rubber te verzamelen in het district ... moet men handen, neuzen en oren afhakken."

Dit is zo'n roekeloze daad van oneerlijkheid dat men zich er alleen maar over kan verbazen. Laten we verdergaan met de volgende vorm van bedrog. Het meest memorabel voor lezers is dat Hochschild geënceneerde foto's herdrukt die zijn genomen door de Engelse missionaris Alice Seeley Harris en die via de Engelse missionaris John Weeks aan de anti-Léopold-campagne zijn geleverd. De missionarissen wisten dat het tonen van deze nepfoto's tijdens 'lantaarnvoorstellingen' in gemeenschapscentra in Groot-Brittannië meer aandacht en donaties opleverde dan hun gedetailleerde verslagen over kannibalisme en slaapziekte die hun gebieden teisterden. Hochschild vertelt de lezer niet dat de foto's in scène zijn gezet, noch legt hij uit dat de foto's van mensen met afgehakte handen slachtoffers waren van gangreen, tribale vendetta's of kannibalisme die niets met rubber te maken hadden. Op de beroemdste foto van allemaal, waarop een man te zien is die Seeley op de veranda van haar missiepost liet zitten met een afgehakte hand en voet voor zich, luidt het oorspronkelijke bijschrift van Morel: “Sala van Wala en de overblijfselen van zijn vijfjarige dochter; zowel zijn vrouw als zijn kind werden door de soldaten van de koning opgegeten tijdens een kannibalenfeest.”

Tot Hochschild had niemand gesuggereerd dat het meisje of haar moeder waren vermoord voor rubber, alleen dat de EIC er niet in was geslaagd de eetgewoonten van haar burgers te controleren. Hochschild geeft de foto echter het volgende bijschrift: “Nsala, uit het district Wala, kijkt

naar de afgehakte hand en voet van zijn vijfjarige dochter Boali, een slachtoffer van de militie van de Anglo-Belgian India Rubber Company (A.B.I.R.).”

Dit is hetzelfde als zeggen dat iemand die door een werknemer van Boeing is vermoord, ‘een slachtoffer van de vakbond van Boeing’ is. Het is gewoonweg bedrog.

Ten derde kan Hochschild, als zelfbenoemd mensenrechtenactivist, worden vergeven voor zijn economische onwetendheid. Maar aangezien dit de hoeksteen is waarop zijn verhaal is gebaseerd, is het een andere leugen die moet worden rechtgezet. Het grote handelsoverschot van de EIC (er gingen meer fysieke goederen naar buiten dan er binnenkwamen) was te wijten aan het feit dat vrijwel geen van de inkomsten uit de in Europa verkochte goederen werd teruggestuurd om de arbeid te betalen, die werd ‘betaald’ als vervulling van de arbeidsverplichting van de EIC. In plaats daarvan werden de inkomsten gebruikt voor het Europese bestuur, de infrastructuur en de handelsdiensten in Congo, evenals voor winsten die in België werden geparkeerd (een algemeen betalingsdeficit). Dat Hochschild beweert dat Afrikanen “weinig of niets” kregen voor de goederen die ze produceerden omdat er minder goederen naar Afrika werden gestuurd, getuigt van een verbazingwekkende economische onwetendheid. Het is alsof je zegt dat de lege containerschepen die vanuit de huidige haven van Long Beach naar China terugkeren, aantonen dat Chinese arbeiders “weinig of niets” worden betaald.

Ten vierde is de grote kop van het boek, een echte knaller, Hochschilds bewering dat de bevolking van Congo onder het bewind van Léopold met 50 procent of 10 miljoen mensen is gedaald. De EIC, zo beweert hij, veroorzaakte “ontvolking” en ‘massamoord’ van “genocidale proporties” vanwege haar streven naar rubberwinsten. In feite suggereren de meest deskundige schattingen van vandaag dat de algemene bevolking van Congo tijdens het EIC-tijdperk licht is gestegen en dat de sterfgevallen die toe te schrijven zijn aan het beperkte misbruik in de rubbergebieden ruimschoots werden gecompenseerd door de levens die werden gered en gecreëerd door de directe interventies van de EIC op andere gebieden. Zelfs als we het erover eens zijn dat elk leven dat verloren is gegaan door zinloos geweld en nalatig bestuur altijd en overal veroordeeld moet worden, was het regime van Leopold een monumentale prestatie in het redden en bevorderen van zwarte levens.

Hoe kon Hochschild zo de plank misslaan? Hij was vanaf het begin zeer gemotiveerd om een genocide te ‘vinden’, omdat, zoals hij opmerkt, zijn project begon met het lezen van de bewering van de Amerikaanse humorist Mark Twain dat er acht tot tien miljoen mensen waren omgekomen in de EIC. Maar geen enkele wetenschapper heeft ooit een dergelijke bewering gedaan. Zijn bron was een hoofdstuk van de Belgische etnograaf Jan Vansina, waarin hij zijn eigen werk citeerde over de bevolkingsafname in heel Centraal-Afrika gedurende de 19e eeuw, dat alleen betrekking had op wat later het noordelijke gebied van de EIC zou worden. Hoe dan ook, Vansina's eigen bron was een studie van Harvard uit 1928, waarin een Belgische bewering uit 1919 werd geciteerd dat “in sommige gebieden” de bevolking met de helft was afgenomen, maar deze werd geciteerd om te beweren dat dit vrijwel zeker onjuist was.

De eerste echte op steekproeven gebaseerde volkstelling werd pas in 1949 gehouden, dus demografen moeten de totale bevolkingsaantallen reconstrueren op basis van microgegevens over voedselvoorziening, nederzettingsspatronen, dorpsaantallen, geboortegegevens en dergelijke. De meest geavanceerde modellen van Franse en Belgische demografen suggereren een bevolking van 8 tot 11 miljoen in 1885 en 10 tot 12 miljoen in 1908. De Belg Jean-Paul Sanderson vond met behulp van een achterwaartse projectiemethode op basis van leeftijdsgroepen een lichte daling, van 10,5 miljoen in 1885 tot 10 miljoen in 1910. Deze geschatte verandering in de totale bevolking als gevolg van veranderende geboorte- en sterftecijfers over een periode van 25 jaar vertegenwoordigt een verwaarloosbare jaarlijkse netto daling van de bevolking.

Zelfs als we Sanderson's pessimistische schatting als juist beschouwen, betekent dit dan dat Léopold's bewind 500.000 mensen heeft “gedood”? Natuurlijk niet, want naast de misplaatste personalisering van langetermijnveranderingen in de bevolking, kenden de rubbergebieden, zoals gezegd, zowel bevolkingsgroei als -afname. Zelfs in het laatste geval, zoals het rubberproduce-

rende Bolobo-gebied in de benedenloop van de Congostroom, was de bevolkingsafname het gevolg van de wreedheden van freelance inheemse leiders en kwam er een einde aan met de komst van een EIC-officier. Meer in het algemeen zorgden de stabiliteit en de afgedwongen vrede van de EIC ervoor dat het geboortecijfer steeg in de buurt van EIC-centra, zoals bij de katholieke missie onder bescherming van de EIC in Baudouinville (het huidige Kirungu). De bevolkingsafname deed zich voor in gebieden buiten de effectieve controle van de EIC. De bescheiden bevolkingsgroei als gevolg van de interventies van de EIC werd tenietgedaan door een reeks geheel andere factoren, die in volgorde van belangrijkheid waren: de slavenhandel, slaapziekte, stammenoorlogen, andere endemische ziekten (pokken, beriberi, griep, gele koorts, longontsteking, dysenterie, tuberculose, tyfus en geslachtsziekten), kannibalisme en mensenoffers.

Hochschild weet in zekere zin dat hij hierop zal worden aangesproken en komt daarom met het smoesje dat “hoewel regelrechte moord niet de belangrijkste doodsoorzaak was”, de belangrijkste bepalende factor voor de demografische trends in het hele gebied het “vinden en gebruiken” van arbeidskrachten voor rubber en andere dubieuze ondernemingen zoals de aanleg van spoorwegen was. Ook dit is gewoonweg onhoudbaar en is nooit door een gerenommeerde wetenschapper naar voren gebracht. Sterker nog, het is een belediging voor de Congolezen die samen met de EIC tegen inheemse tirannen en slavenhandelaars hebben gevochten. Zoals antropoloog Michael Singleton opmerkte: “De toestand van de Afrikaanse bevolking was in de eerste plaats het gevolg van de demografische strategieën van degenen wier leven op het spel stond, en niet van de interventies, goed of kwaad bedoeld, van buitenlanders.”

Hoe kon Hochschild zo de mist in gaan?

Waarom hechtte Hochschild zoveel waarde aan duidelijk onjuiste gegevens over het aantal slachtoffers dat door de EIC werd veroorzaakt? Hier komen we bij de gruwel die ten grondslag ligt aan King Hochschilds Hoax: zijn poging om de EIC gelijk te stellen aan de nazi's en aan de heilige herinnering aan de holocaust. In het hele boek wordt op misselijkmakende, ja zelfs woedendmakende wijze gebruik gemaakt van vergelijkingen met de holocaust en Auschwitz. Deze onthullen deels een onzekerheid over zijn hoofdthese en het besef dat een manier om kritiek het zwijgen op te leggen, is door in te spelen op het feit dat niemand voor holocaustontkenner wil worden uitgemaakt. Terwijl we weten “hoeveel Joden de nazi's hebben vermoord”, dreigt hij de lezers door te benadrukken dat een dergelijke precisie in de EIC onsmakelijk is. U bent gewaarschuwd!

De strategie werkt. In zijn recensie van Léopold II: Un Roi Génocidaire?, een verdediging van de EIC uit 2005 door de Belgische historicus Michel Dumoulin, schreef de emeritus hoogleeraar Edouard Bustin van de Boston University kwaadaardig: “Dumoulin voert een zinloze – en enigszins onsmakelijke – strijd die onvermijdelijk zal klinken als revisionistische versies van de Holocaust.”

De verdere onwaarheden en verdraaiingen die deel uitmaken van King Hochschilds Hoax komen allemaal voort uit de bovengenoemde problemen. Het meest opvallende is misschien wel dat het boek eigenlijk helemaal niet zozeer over de geschiedenis van de EIC gaat. De centrale activiteit die de EIC rechtvaardigde, motiveerde, in beslag nam en uiteindelijk ten val bracht, ontbreekt: de strijd tegen de Afro-Arabische slavenhandel. Dit is vergelijkbaar met het schrijven van een geschiedenis van de 68 jaar koloniale Kenia die zich beperkt tot de acht jaar durende Mau Mau-opstand.

Opnieuw vermeldt Hochschild vermoeid de inspanningen om een einde te maken aan de slavernij, maar alleen om ze te bespotten als “twijfelachtig” vanwege de eerdere betrokkenheid van Europa bij de slavenhandel. Hij bespot de campagnes van de EIC tegen de “lafhartige” slavenhandelaars, alsof het nobele proto-nationalisten zijn, en hij vleiert de beruchte slavenhandelaar Tippu Tip als “knap, bebaard, sterk gebouwd” en “slim” en ‘vindingrijk’ met “administratief inzicht”.

België had geen voorgeschiedenis in de slavenhandel, noch met Afrikaanse slaven. Léopold kon zonder enige hypocrisie tegen de slavernij strijden, zelfs niet van het ahistorische type dat Hochschild naar voren brengt. En het was de slavernij, niet de rubberproductie, die door he-

dendaagse waarnemers werd gezien als de grootste bedreiging voor de bevolking van Congo. De missionaris Fanny Emma Fitzgerald Guinness mocht in 1890 een Arabisch slavenfort bezoeken, waar ze “rijen en rijen donkere naaktheid zag, hier en daar onderbroken door de witte jurken van de ontvoerders” in een hok waar 2300 mensen werden vastgehouden. Ze schatte dat voor elke slaaf die uiteindelijk werd verkocht, er zeven stierven tijdens de invallen, in de kampen of tijdens het transport naar de Indische Oceaan. In 1892 werden een Belgische handelaar en zijn hele karavaan van zes Europeanen en veertig dragers onthoofd door een misdadiger die onder het bevel stond van de beruchte slavenhandelaar en krijgsheer Msiri, die vroeg om hun hoofden aan hem terug te geven om zijn compound mee te versieren. De handelaar had geprobeerd Msiri en andere lokale tirannen over te halen om hun ivoor aan zijn bedrijf te verkopen, dat het via de rivier kon vervoeren, waardoor er geen slaven meer nodig waren.

De zwarte Amerikaanse missionaris George Washington Williams, die in 1890 op bezoek was, maakte melding van “de meest weerzinwekkende misdaden” begaan door de inboorlingen: “Menselijke handen, voeten en ledematen, gerookt en gedroogd, worden te koop aangeboden en tentoongesteld op veel van de inheemse dorpsmarkten.

Zoals deze logische denkfout impliceert, vereiste een gerechtvaardigde en evenredige reactie op de plaag van de slavenhandel grote inspanningen van de EIC om soldaten te rekruteren en te voeden, dorpen in gebieden die gevoelig waren voor slavenroof te ontruimen, militaire en bestuurlijke posten op te richten en slavenlegers tot de dood te achtervolgen. “Het tegemoetkomen aan de Arabische slavenhandelaren zou een misdaad zijn”, schreef de kapitein van de EIC en latere held uit de Eerste Wereldoorlog, Jules Jacques de Dixmude, in 1892.

Door zijn boot te snel terug te laten keren in de richting van de EIC, vervormt Hochschild de inspanningen van de EIC tegen de slavernij tot wrede inspanningen voor rubber. De lezer wordt ertoe verleid te geloven dat elk conflict dat hij beschrijft, gaat over de drang naar rubber, en niet over de strijd tegen de slavernij (of vendetta's tussen stammen). Eén van de vele flagrante voorbeelden zal moeten volstaan.

Hochschild beschrijft de EIC-functionaris Léon Fiévez als een “sadist” die het rubberrijke district Équateur, waar hij commissaris was, “terroriseerde”. Zijn bron is de hierboven genoemde George Bricusse. Bricusse hield het slechts drie jaar vol in Congo voordat hij stierf aan tyfus of malaria, wat veel voorkwam bij de EIC, waar het jaarlijkse sterftecijfer onder Europese soldaten 20 procent bedroeg. In het incident uit 1894 dat wordt herinnerd, vertelt Fiévez aan Bricusse over zijn wanhopige pogingen om zijn soldaten te voeden terwijl hij vocht tegen slavenhouders in het gebied. Er wordt geen melding gemaakt van rubber, omdat deze specifieke plaats daar weinig van had. De slavenhandel daarentegen bloeit en Bricusse merkt overal de verwoesting ervan op. Fiévez was een paar dagen eerder aangekomen en had onderhandelingen gevoerd met lokale stamhoofden. Ze hadden afgesproken om zijn soldaten tegen betaling van voedsel te voorzien. Vervolgens kwamen ze terug op hun woord en vluchtten ze het bos in. Fiévez stuurde zijn troepen achter hen aan en in het daaropvolgende gevecht werden 100 soldaten van de stamhoofden gedood. Daarna kwamen de stamhoofden hun belofte na.

“Gezien hun duidelijke vijandigheid, ga ik de strijd met hen aan”, legt Fiévez aan Bricusse uit. “Eén voorbeeld was genoeg: honderd hoofden werden afgehakt en sindsdien zijn er voldoende voorraden op het station.” Hochschild heeft de oorzaak van de strijd weggelaten en suggereert dat “zij” ongelukkige dorpelingen zijn die geen rubber hebben geleverd. Hij heeft ook de context weggelaten. Fiévez heeft gelijk dat deze honderd slachtoffers van de strijd het leven hebben gered van zijn 500 soldaten, die op het punt staan te verhongeren. Meer in het algemeen maken deze 500 soldaten een einde aan een handel die elk jaar duizenden levens kost in het district. Zoals Fiévez uitlegt in de tussenliggende zin (verwijderd door Hochschild): “Slavernij komt nog steeds op grote schaal voor. Het is echter erg moeilijk om het uit te bannen. Bepaalde bevolkingsgroepen graven zelfs de lijken op en eten ze op. Er vinden nog steeds offers plaats bij het overlijden van een leider of op advies van medicijnmannen.”

De motieven van Hochschild zijn duidelijk. Hij wil het volgende citaat van Fiévez plaatsen: “Mijn doel is uiteindelijk humanitair.” We worden geacht met een blik van minachting te reageren. Als we het hele verhaal kennen, zullen we ons juist gemanipuleerd voelen door Hochschild. Fiévez bleek een humanitair te zijn en zijn acties waren gerechtvaardigd.

Neem het voorbeeld van Fiévez en vermenigvuldig het met twee dozijn, dan krijg je een goed beeld van hoe King Hochschild's Hoax werkt.

Mijn toegewezen ruimte slinkt, maar ik moet nog drie aspecten van de mooi-praterheid in King Leopold's Ghost aanstippen, die weliswaar minder centraal staan, maar meer onthullend zijn voor de duistere praktijken die worden toegepast.

Hochschild doet zijn uiterste best om de lezer ervan te overtuigen dat iedereen die zich tegen de EIC verzette goed was, of het nu ging om een wrede slavenhandelaar, een verstokte kannibaal, een fetispriester of een krijgshoofd die etnische zuiveringen uitvoerde. Zijn behandeling van de opstand van 1895 door inheemse soldaten in een militair kamp genaamd Luluabourg in de zuidelijke savanne doet zijn best om de rebellen af te schilderen als nobele wilden die smachten naar vrijheid en een terugkeer naar het pastorale leven. In zijn verhaal was de Belgische commandant Mathieu Pelzer een “bullebak” die “zijn vuisten gebruikte” en daarom tijdens het ontbijt zijn verdiende loon kreeg met een mes in zijn keel. Eigenlijk had Pelzer er niets mee te maken. De rebellen waren voormalige soldaten van een zwarte slavenkoning. De EIC had hen naar het zuidelijke kamp gebracht om hen te re-integreren als regeringssoldaten. Maar het verlies van hun koninklijke voorrechten om te hoereren, te stelen en te verminken, zorgde ervoor dat ze in opstand kwamen. De groep telde nooit meer dan 300 leden (Hochschild speculeert dat het er 2500 waren) en verdween in 1897 in de noordelijke jungles, een ragtag criminele bende die ten onder ging.

Dit flagrante voorbeeld van ‘Belgen slecht, inboorlingen goed’ vormt de conceptuele basis van King Hochschild's Hoax. En het sijpelt door in wat voor de meeste lezers de blijvende fantasierijke impact van het boek is, namelijk het geven van een akelig Belgisch gezicht aan Mistah Kurtz, het spook dat Marlow's stoomboot de Congo-rivier op trekt in Joseph Conrads novelle *Heart of Darkness* uit 1902. Net als generaties Engelse professoren heeft Hochschild het boek verkeerd geïnterpreteerd als een aanklacht tegen het kolonialisme, wat moeilijk te rijmen valt met de openlijk pro-koloniale uitspraken en het feit dat de overleden Kurtz omringd wordt door ‘aanbiddende’ inboorlingen. Dus welke bronnen Conrad ook gebruikte toen hij in 1898 aan *Heart of Darkness* begon te werken, zijn persoonlijke ervaringen zouden hooguit wat kleur en context hebben toegevoegd. Hochschild wil daar niets van weten en houdt vol dat Conrad “het begin van de razernij van plundering en dood zag”, die hij vervolgens in *Heart of Darkness* “vastlegde”. De wreedheden van blanken in de film *Apocalypse Now* uit 1979 zijn geïnspireerd door de roman, beweert Hochschild, omdat Conrad “het allemaal een eeuw eerder in Congo had gezien”. In een ander voorbeeld van creatieve chronologie haalt Hochschild een citaat aan dat volgens hem de inspiratiebron was voor Kurtz' beroemde krabbel: “Exterminate all the brutes!” Het citaat werd voor het eerst openbaar gemaakt tijdens een Belgisch parlementair debat in 1906. Wat de authenticiteit ervan ook moge zijn, het kan geen bron zijn geweest voor een boek dat in 1902 werd gepubliceerd.

Dat is slechts muggenzifterij, zegt u. Het belangrijkste punt is dat Conrad op realistische wijze de verschrikkingen beschreef die de Belgen in Congo begingen. Hochschild zou graag willen dat dit Conrads bedoeling was. Hij herhaalt een oude theorie dat Kurtz gebaseerd was op de EIC-officier Léon Rom, die Conrad in 1890 “mogelijk ontmoet” had en over wie hij in 1898 “vrijwel zeker” had gelezen. Bezoekers merkten op dat de tuin van Rom versierd was met gepolijste schedels die in de grond waren begraven, de tuinkabouters van Congo in die tijd. Maar in het complex van Kurtz zijn geen schedels in de grond begraven, maar vers afgesneden “hoofden op palen” die “leken te slapen op de top van die paal”. Zoals de Britse wetenschapper Johan Adam Warodell opmerkt, merkte geen van de ‘uitsluitend Europese prototypes’ voor Kurtz die door woke professoren en historici naar voren werden gebracht, deze inheemse vorm van tuinarchitectuur. Daarentegen beschreven tientallen verslagen van Afrikaanse krijgshoofden en slavenhandelaars in

Congo die vóór 1898 werden gepubliceerd, rottende hoofden op palen (“een uitgestrekt gebied gemarkeerd door een grasomheining, vastgebonden aan hoge palen, die aan de top waren versierd met grijnzende, ontbindende schedels”, zoals een verslag uit 1888 het omschreef).

Heart of Darkness is verre van “een van de meest vernietigende aanklachten tegen het [Europese] imperialisme in de hele literatuur”, zoals Hochschild beweert, maar is juist een van de meest vernietigende aanklachten tegen de afwezigheid van Europees imperialisme in de hele literatuur. Kurtz is een symbool van de prekoloniale verschrikkingen van Congo, verschrikkingen waaraan de EIC, hoe onregelmatig ook, een einde maakte.

Als u het daar niet mee eens bent, kunt u de uitgebreide archieven en documenten raadplegen die zijn achtergelaten en die voortdurend voer vormen voor de wereldwijde industrie van EIC-critici. Hochschild herhaalt de stedelijke legende dat Léopold alle EIC-documenten heeft verbrand en “buitengewone moeite heeft gedaan om potentieel belastend bewijs te vernietigen”. Het tegendeel is waar: Léopold was trots op de EIC en heeft buitengewone moeite gedaan om een uitgebreid archief achter te laten. De getuigenis van zijn militaire assistent die Hochschild aanhaalt over het ‘verbranden van de staatsarchieven’ en het ‘tot as verbranden van het grootste deel van de staatsdocumenten van Congo’ was een misverstand: wat de assistent zag branden waren verwoeste en onleesbare papieren uit de duizenden documenten die in 1908 in kratten uit Congo waren teruggekomen. Léopold liet 14 koffers achter met zijn persoonlijke brieven en financiële overzichten. Alles werd zorgvuldig gecatalogiseerd in “een enorme ruimte die eruitzag als een postkantoor”, herinnerde de assistent zich. Een deel ervan raakte zoek in de chaos van de Tweede Wereldoorlog, maar dook in 1983 weer op in de kelder van een huis. Vorig jaar publiceerden onderzoekers van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, die zich bezighouden met de archieven van de EIC, een nieuw boek, *The Congo Free State: What Could Archives Tell Us?*

Toch vraagt men zich af of Leopold alle archieven van de EIC had moeten verbranden, gezien de kwaadaardige praktijken van Hochschild en anderen zoals hij. Ondanks al onze modernistische overtuigingen in waarheid, bewijs, logica en eerlijkheid, hebben we misschien een point of no return bereikt in het schrijven van de geschiedenis, waarbij moderne progressieven de historische verslagen met voorbedachte rade aanvallen, waardoor we dommer zijn geworden dan we waren voordat deze beweging in de jaren zestig vorm kreeg, toen de twintiger Hochschild op de barricades stond om te protesteren tegen Vietnam en al het andere.

Het is aan toekomstige generaties om de geschiedenis te herkoloniseren met behulp van de kostbare intellectuele bronnen van de Verlichting. Tot die tijd doen we er goed aan om te strijden tegen progressieve krijgsheren zoals Hochschild, die voormalige gekoloniseerde volkeren tot slaaf maken in verdraaide slachtofferverhalen die hen hun eigen verantwoordelijkheid ontnemen, terwijl ze de blanke man op de voorgrond blijven plaatsen.

Dit artikel verschijnt in het mei/juni 2023 nummer

Over de auteur

Bruce Gilley

Bruce Gilley is hoogleraar politieke wetenschappen aan de Mark O. Hatfield School of Government van de Portland State University.